

УДК 330.341:332.133.6(1-24):005.591.1-048.78
JEL O31, O16, R22, R32, H70

З. О. Сірик

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
фундаментальних дисциплін Львівського факультету
Дніпропетровського державного технічного університету
залізничного транспорту ім. В. Лазаряна, м. Львів
e-mail: zsiryk62@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9886-1068>

**ЕНДОГЕННІ ЧИННИКИ АКТИВІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ
ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

Проаналізовано механізми впливу ендогенних чинників активізації використання інвестиційно-інноваційного потенціалу територіальних громад в Україні в умовах реформи місцевого самоврядування. Досліджено суть поняття інвестиційного потенціалу. Визначено ендогенні фактори формування та використання інноваційного потенціалу територіальної громади. З'ясовано основні індикатори ендогенних чинників формування та розвитку інвестиційного потенціалу територіальної громади. Здійснено розподіл регіонів за часткою іноземних інвестицій за період проведення адміністративно-територіальної реформи.

Ключові слова: ендогенні чинники, інвестиції, інновації, реформа місцевого самоврядування, територіальні громади.

Siryk Z. ENDOGENOUS FACTORS OF ACTIVATING THE USE OF INVESTMENT AND INNOVATION POTENTIAL OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Reforming of the system of local governance and administrative and territorial structure in Ukraine aims to create the new powerful ground for territorial development. It is about the redistribution of functions in the sphere of public governance, deconcentration and decentralization of liabilities between the state and local authorities and budget decentralization. Current market economy conditions and consolidation of financially incapable territorial communities generate qualitatively new administrative and territorial units – consolidated territorial communities, which merge the economic capacities, creating opportunities for newly created local governments to solve more complicated socio-economic development tasks. However, even in case of absence of own sources to finance territorial development and poor development of productive forces at the territory of a community, it is able to activate financial processes by foreign investment. The reform of local governance in this context opens new opportunities for local governments to attract additional funding through extension of their functions in the sphere of territorial organization of economic processes and development of community's economic capacity. Therefore, the issue of forming and management of territorial community's investment capacity as the component of its economic capacity through creation of favourable internal conditions in a community to attract investment becomes of utmost importance. The paper aims to analyze the mechanisms of the endogenous factors' influence on activation of the use of territorial communities' investment-innovation capacity in Ukraine in conditions of local governance reform. The mechanisms of the endogenous factors' influence on activation of the use of territorial communities' investment-innovation capacity in Ukraine in conditions of local governance reform. The nature of investment capacity is outlined. Endogenous factors of forming and use of territorial community's innovation capacity are defined. Main indicators of endogenous factors of forming and development of territorial community's investment are specified. The regions are divided by the share of foreign investment in the period of administrative and territorial reform.

Keywords: endogenous factors, investment, innovations, local governance reform, territorial communities.

Постановка проблеми. Реформування системи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою в Україні має на меті створення нового потужного підґрунтя для територіального розвитку. Ідеться про перерозподіл функцій у сфері публічного управління, деконцентрацію та децентралізацію повноважень між державою та органами місцевого самоврядування, бюджетну децентралізацію. Комплексне вирішення завдань реформи місцевого самоврядування дасть змогу суттєво розширити їх економічні повноваження, які автоматично призведуть до появи нових економічних можливостей розвитку. У сучасних умовах ринкової економіки, та враховуючи досвід об'єднання фінансово неспроможних територіальних громад, з'являються якісно нові

адміністративно-територіальні утворення – об'єднані територіальні громади, які консолідують у собі економічний потенціал, що розширює можливості для новостворених органів місцевого самоврядування вирішувати більш складні завдання соціально-економічного розвитку. Але навіть за умови відсутності власних джерел фінансування потреб територіального розвитку та недостатнього розвитку продуктивних сил на території громади, вона здатна активізувати фінансові процеси коштом зовнішніх інвестицій. Реформа місцевого самоврядування в цьому контексті розкриває нові можливості для залучення додаткових коштів органами місцевого самоврядування шляхом розширення їх функцій у сфері територіальної організації економічних процесів і розвитку економічного потенціалу громади.

Таким чином, актуалізується питання формування та управління інвестиційним потенціалом територіальної громади як складової її економічного потенціалу шляхом створення сприятливих внутрішньогромадських умов для залучення інвестицій.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика формування інвестиційного потенціалу територіальної громади є досить актуальною та поширеною. Їй присвячені роботи багатьох учених, зокрема І. Ю. Бережної, О. С. Білоусової, С. І. Воскобійника, Т. В. Гургули, В. С. Кравців, П. В. Жук, І. З. Сторонянської та ін. Однак на сьогодні не так багато є досліджень, які б охоплювали теоретико-методологічний інструментарій економічної науки та науки державного управління з питання формування ендегенних чинників розвитку інвестиційно-інноваційного потенціалу територіальної громади.

Метою статті є аналіз механізмів впливу ендегенних чинників активізації використання інвестиційно-інноваційного потенціалу територіальних громад в Україні в умовах реформи місцевого самоврядування.

Основні результати дослідження. Адміністративно-територіальна реформа та реформа системи місцевого самоврядування передбачають створення системи територіального розвитку та управління ним такої якості, яка здатна мінімізувати субсидювання потреб територіальних громад коштом Державного бюджету України, натомість підвищуючи спроможність громад генерувати власні бюджети. Організаційно-правовий елемент зазначених реформ відіграв роль установчого фактора, який передбачав створення функціональних можливостей для органів місцевого самоврядування більш ефективно розпоряджатися наявними ресурсами та потенціалом громади. Вторинним аспектом успішності проведення реформи виявився суто технічний – управлінський аспект, який втілюється в здатність сучасних управлінців місцевого рівня ефективно користуватися новими методиками та управлінськими інструментами.

Інвестиційний потенціал територіальної громади можна в чомусь вважати якраз тим перспективним управлінським інструментом, правильно реалізуючи який, соціально-економічні потреби громади будуть задовольнятися з мінімальною участю коштів Державного бюджету України.

Загалом, як зазначає О. С. Білоусова, на загальнодержавному рівні «формування та реалізація інвестиційного потенціалу характеризують здатність економіки фінансувати процеси, пов'язані з генеруванням інновацій, створенням та модернізацією основних виробничих фондів, нематеріальних активів; розвитком освітнього, наукового та інформаційного потенціалу; відновленням, підтримкою та примноженням національного багатства» [2, с. 62-63]. Якщо ж таке призначення інвестиційного потенціалу екстраполювати на рівень територіальної громади, то його формування та реалізація здатні забезпечити високий рівень економічного розвитку регіону, зростання його питомої ваги для національної економіки, практичну

реалізацію концепції сталого розвитку на локальному рівні.

У такому контексті видається доволі актуальною позиція С. І. Воскобійника, який зазначає, що «залучення інвестицій на рівень територіальної громади є показником стабільності й успішності її розвитку. В такому випадку роль органів місцевого самоврядування полягає в створенні: привабливого інвестиційного клімату території; сприятливих умов для надходження та використання інвестиційних ресурсів, в тому числі самими органами місцевого самоврядування; інформаційного та аналітичного забезпечення інвестиційних процесів на рівні громади» [5, с. 401-402]. Розвиваючи цю тезу, науковці зазначають, що органи місцевого самоврядування потребують великого обсягу функціональних можливостей щодо формування та використання інвестиційного потенціалу. Завдання полягає ще й у тому, щоб інвестиційний потенціал належно представити інвестору, а відтак промоція такого потенціалу має посідати чільне місце в роботі органів місцевого самоврядування [10, с. 20]. Якщо викладені вище тези узагальнити, то можна прийти до низки важливих висновків, стосовно сутності інвестиційного потенціалу територіальних громад і механізмів управління ними в умовах дисперсності факторів внутрішнього та зовнішнього середовища:

- по-перше, інвестиційний потенціал територіальної громади – це об'єкт управлінського впливу органів місцевого самоврядування;
- по-друге, формування та використання інвестиційного потенціалу передбачає не пряме управління інвестиційними ресурсами органами місцевого самоврядування, а створення певної моделі посередництва між суб'єктами інвестиційної діяльності та об'єктами інвестування;
- по-третє, органи місцевого самоврядування мають реалізовувати власні управлінські функції, виходячи з наявних умов внутрішнього середовища територіальної громади, розуміючи той факт, що вони здатні ці умови змінювати та оптимізувати.

Розглядаючи інвестиційний потенціал територіальної громади як об'єкт управлінського впливу органів місцевого самоврядування, виникає потреба визначення змістовної сутності категорії «інвестиційний потенціал» (табл. 1).

Аналізуючи наведені вище дефініції, можна зробити низку досить важливих висновків:

- більшість визначень передбачають наявність певного часового проміжку між нагромадженням капіталу та початком отримання додаткового прибутку від його використання. Це означає, що ресурсний потенціал територіальної громади не можна ефективно та повною мірою оцінити на конкретний момент часу, а лише в довготривалій перспективі, оскільки багато в чому він залежить саме від здатності економічної підсистеми регіону або територіальної громади капіталізувати нагромаджений капітал;

Таблиця 1

Поняття інвестиційного потенціалу

<i>Автори</i>	<i>Визначення «інвестиційний потенціал – це...»</i>
О. М. Щербатюк [19]	комплекс інвестиційних ресурсів у поєднанні з можливостями, засобами та умовами їх залучення та використання
І. Ю. Бережна [1, с. 256]	запас наявних можливостей інвестиційних ресурсів певного таксономічного рівня, потужність потоку яких щодо продукування інвестиційних доходів-ризиків зумовлена спроможностями інституційного середовища забезпечити безперервність та інтенсивність протікання інвестиційного процесу
Д. О. Дресвянніков [9, с. 25]	сукупна можливість власних і залучених економічних ресурсів забезпечувати при наявності сприятливого інвестиційного клімату інвестиційну діяльність з метою і масштабах, визначених економічною політикою країни та стратегією розвитку об'єкта управління
О. М. Шепелев, Н. І. Дорожкіна [18, с. 12-13]	можливість вкладення капіталу з метою наступного його збільшення або інвестиційні можливості щодо ведення, підтримки чи збереження чого-небудь
С. О. Заїка [12]	сукупність прихованих інвестиційних ресурсів, джерел, можливостей, засобів, запасів, які під впливом зовнішніх або внутрішніх факторів інвестиційного середовища формуються і починають взаємодіяти для вирішення поставлених стратегічних завдань у результаті інвестиційної діяльності підприємства
О. С. Білоусова [2, с. 65]	здатність реального сектору економіки до фінансового забезпечення висхідного інвестиційного тренду шляхом нагромадження основного капіталу та збільшення доходності і прибутковості від його генерування у поточному та середньостроковому періодах
Н. Демчишак [8, с. 161-162]	сукупність напрямів та об'єктів перспективного вкладання грошової маси в економічний розвиток для отримання додаткового прибутку
М. Бутко [4, с. 35]	здатність регіону генерувати новий рівень прибутку за умови фінансування розвитку його соціально-економічної сфери

- одним зі складових елементів інвестиційного потенціалу територіальної громади слід вважати наявність певної кількості прихованих можливостей економічного зростання. Прихованими такі можливості є в умовах існування традиційного для територіальної громади способу та моделі управління, яке здійснюється органами місцевого самоврядування. Ефективність управлінської діяльності у сфері інвестиційних відносин розкривається через здатність органів місцевого самоврядування, змінивши підходи до організації процесів територіального розвитку, виявити такі приховані можливості та реалізувати їх;
- основними умовами успішної реалізації інвестиційного потенціалу територіальної громади слід вважати наявність економічних і фінансових ресурсів, залучення яких здатне забезпечити такий рівень нагромадження капіталу, який у своїй критичній масі дасть змогу капіталізувати новий прибуток на стабільному рівні протягом тривалої перспективи, а також здатність органів місцевого самоврядування ефективно впливати на чинники внутрішнього середовища для перетворення негативного впливу в нові можливості, а потенційні можливості у фактори стрімкого економічного зростання.

У цьому контексті можна погодитися з точкою зору науковців, які інвестиційний потенціал територіальної громади визначають як «сукупність ресурсів та можливостей (природно-ресурсних, соціальних, фінансово-економічних, інституційно-управлінських тощо), які є об'єктом управління з боку органів влади територіальної громади, спрямованого

на залучення інвестиційних ресурсів для вирішення проблем територіального розвитку» [10, с. 20]. Це доводить нашу тезу щодо того, що інвестиційний потенціал територіальної громади є об'єктом управління з боку органів місцевого самоврядування.

В. Гавриш, Л. Гулько та Т. Драганова зазначають, що формування інвестиційного потенціалу відбувається в результаті поступового свідомого чи несвідомого накопичення інвестиційних можливостей. Інвестиційні можливості можуть, зокрема, бути створені та використані об'єктом управління шляхом мобілізації внутрішніх інвестиційних ресурсів [6]. Цю тезу більшою мірою краще застосовувати щодо суб'єкта господарювання та реалізації його інвестиційного потенціалу. Якщо ж говорити про територіальну громаду, та слід звернути увагу на те, що інвестиційні можливості можуть бути створені як в імперативний спосіб – стимулювання інвестиційної діяльності та підвищення рівня інвестиційної привабливості територіальної громади органами місцевого самоврядування в ній. Так само, але більш природним чином, на інвестиційний потенціал територіальної громади впливають внутрішні (ендогенні) та зовнішні (екзогенні) чинники. Ендогенні чинники, на нашу думку, заслуговують на більшу увагу в межах цього дослідження, оскільки вони здатні формуватися під впливом суб'єкта управління, яким є орган місцевого самоврядування. Зовнішні (екзогенні) чинники є більш складними з точки зору управління та впливу на них і майже не залежать від конкретних органів місцевого самоврядування та стосуються не однієї територіальної громади, а їх сукупності чи навіть всієї країни. Тому зосередити увагу орган місцевого самоврядування може саме таки на тих чинниках,

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

джерелом і середовищем зростання яких є відповідна територія та територіальна громада.

Акцентуємо увагу на тому, що, на наше переконання, навіть за умов наявності негативних екзогенних чинників для розвитку інвестиційного потенціалу територіальної громади, їх вплив може бути нівельований шляхом ефективної реалізації управлінського потенціалу органами місцевого самоврядування в аспекті перетворення чинників ендогенного характеру на фактори розвитку території.

Як зазначає щодо цього Т. В. Гургула, такі можливості дають змогу органам місцевого самоврядування, позбавившись державної підтримки, самостійно формувати фінансову спроможність територіальної громади шляхом «розрахунку на власні джерела фінансових поточних потреб громади та створення нових можливостей для залучення у необхідних обсягах зовнішніх фінансових ресурсів. Іншими словами, активізується необхідність формування системи раціонального розпорядження ресурсами територіальної громади та розробки концептуальних засад реалізації управління інвестиційним потенціалом» [7, с. 134]. Реформування організаційно-правового забезпечення системи

місцевого самоврядування слід вважати елементом державної політики стимулювання територіального розвитку. Подальший соціально-економічний розвиток територій був, так би мовити, делегований у відання органів місцевого самоврядування, які за рахунок управлінського інструментарію переважно стимулюючого та установчого характеру покликані розвивати та реалізовувати економічний потенціал територій. Інвестиційний потенціал як одна зі складових економічного потенціалу територіальної громади розвивається в умовах впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Іншими словами, для інвестиційного потенціалу територіальної громади є відчутні всі ті ж фактори, що є відчутними і для розвитку економічної підсистеми території загалом.

Натомість, говорячи про ендогенні фактори формування, розвитку та використання інвестиційного потенціалу територіальних громад в Україні, то серед них слід виокремити низку найбільш традиційних і відчутних з точки зору їх впливу та значення для загального стану інвестиційного клімату територій (табл. 2).

Таблиця 2

Ендогенні фактори формування та використання інноваційного потенціалу територіальної громади

<i>Групи факторів</i>	<i>Характеристика факторів</i>
Природно-географічні та екологічні	Характеризують стан придатності природних умов, географічних особливостей рельєфу місцевості, де розташована територіальна громада, для ведення господарської діяльності (наявність природних ресурсів, рельєф місцевості, водних ресурсів, корисних копалин тощо)
Публічно-політичні	Характеризують усталеність і традиційність складу публічних органів місцевого самоврядування та їх партійну приналежність, що впливає на рівень стабільності ведення бізнесу (стабільність політичного складу органів місцевого самоврядування, рівень розвитку інститутів громадянського суспільства, рівень корупції тощо)
Економічні	Характеризують стан розвитку продуктивних сил регіону та економічні можливості для його активізації (валовий регіональний продукт на одну особу населення, обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу, щільність автомобільних доріг тощо)
Соціально-демографічні	Характеризують склад трудових сил регіону (чисельність населення, міграція, рівень економічної активності населення, рівень безробіття, рівень заробітної плати тощо)
Технологічні та інноваційні	Характеризують забезпеченість продуктивних сил територіальної громади необхідним обсягом інновацій та умовами для підготовки висококваліфікованих кадрів (кількість навчальних закладів, кількість НДІ, обсяг НДДКР тощо)

Аналізуючи наведені вище групи та окремі ендогенні чинники впливу на розвиток інвестиційного потенціалу територіальної громади, існує потреба в економічному виразі найбільш важливих з них. Економічна вимірюваність або економічна де термінація таких чинників, втілена в певному кількісному виразі або статичному показникові на конкретний момент часу, дає можливість говорити про певне оціночне значення інвестиційного потенціалу, що є на сьогодні однією з найбільш дискусійних тем територіального розвитку. Такими показниками та їх числове визначення, на наш погляд, є такі (табл. 3).

Наведений вище (табл. 2) перелік найбільш істотних ендогенних чинників впливу на розвиток інвестиційного потенціалу територіальної громади демонструє необхідність підвищеної уваги з боку органів місцевого самоврядування саме на економічну

складову її функціонування. Розміщення та розвиток продуктивних сил громади залежить насамперед від географічних чинників, наявності природних копалин, енергетичних ресурсів, земель сільськогосподарського призначення тощо. Але природні фактори детермінують територіальні особливості та економічну спеціалізацію регіонів і територіальних громад. Вони не є змінними, а тому їх важко контролювати.

Натомість фактори економічного, публічно-політичного, соціально-демографічного та технологічного характеру можуть змінюватися під впливом суб'єкта управління територіальним розвитком. Щоправда, сам характер управління та управлінських рішень, які ухвалюються органами місцевого самоврядування, багато в чому залежить саме від публічно-політичних чинників. Стабільність політичного середовища означає стабільність

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

реалізованого органами публічної влади вектора соціально-економічного розвитку. Виробляється певна спадкоємність процедур управління економічним та інвестиційним потенціалом територіальних громад. Особливо це проявляється в умовах об'єднаних територіальних громад, коли

економічна спеціалізація новоутворених адміністративно-територіальних одиниць може змінюватися, що, своєю чергою, може негативно впливати на рівень добробуту населення громади.

Таблиця 3

Індикатори ендегенних чинників формування та розвитку інвестиційного потенціалу територіальної громади

Показник і значення	Розрахунок
Валовий продукт територіальної громади на одну особу населення, грн	$= \text{ВПТГ} / N$
Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу, грн	$= Q \text{ s.p.} / N$
Обсяг реалізованої продукції сільського господарства на одну особу, грн	$= Q \text{ s.agr.} / N$
Обсяг наданих послуг на одну особу, грн	$= Q \text{ s.} / N$
Кількість ФОП на 1000 осіб населення територіальної громади	$= Q_{\text{ФОП.}} / (N / 1000)$
Рівень покриття територіальної громади автошляхами з твердим покриттям, км на 100 км ² території	$= L_{\text{авт.}} / (S / 100)$
Рівень економічної активності населення, %	$= (N_{\text{е. а.}} / N) 100 \%$
Рівень безробіття, %	обраховується за методикою МОП, але лише для територіальної громади, у якій є територіальне відділення Державної служби зайнятості України
Коефіцієнт соціального навантаження (чисельність пенсіонерів на 1000 осіб населення територіальної громади)	$= Q_{\text{пенсіонерів}} / (N / 1000)$
Середньомісячна заробітна плата	= грн (визначається за даними статистичного обліку для територіальних громад, у яких є територіальні органи Державної служби статистики України)
Рівень правопорядку в територіальній громаді	$= Q_{\text{зл}} / (N / 1000)$
Забезпеченість водними ресурсами, км ² на 100 км ² території	$= W_{\text{с}} / \text{г} / (S / 100)$
Забезпеченість землями сільськогосподарського призначення, %	$= (S_{\text{с}} / \text{г} / S) 100 \%$

Умовні позначення:

ВПТГ – валовий продукт територіальної громади, тис. грн;

N – чисельність населення територіальної громади, тис. осіб;

N_{е. а.} – чисельність економічно активного населення територіальної громади, тис. осіб;

Q s.p. – обсяг реалізованої промислової продукції, виробленої суб'єктами господарювання територіальної громади, тис. грн;

Q s.agr. – обсяг реалізованої сільськогосподарської продукції суб'єктами господарювання територіальної громади, тис. грн;

Q s. – обсяг послуг, наданих суб'єктами господарювання територіальної громади, тис. грн;

Q_{ФОП.} – кількість ФОП;

L_{авт.} – протяжність автошляхами з твердим покриттям, км;

S – площа територіальної громади, км²;

S_с / г – площа сільськогосподарських угідь територіальної громади, км²;

Q_{пенсіонерів} – чисельність пенсіонерів, осіб;

Q_{зл} – кількість зареєстрованих злочинів, одиниць;

W_с / г – загальна площа водних ресурсів для ведення сільського господарства, км².

Це означає, що політичні ендегенні фактори впливу на розвиток інвестиційного потенціалу контролюються та реалізуються безпосередньо населенням громади як носієм суверенітету та права на здійснення місцевого самоврядування. Усі ж інші фактори є керованими та мають формуватися органами місцевого самоврядування в сприятливий інвестиційний клімат, який здатен максимізувати результати прирощення нагромадженого в територіальній громаді капіталу у вигляді інвестицій.

Нагромадження такого капіталу відбувається в різні способи, у тому числі і коштом громади, і за рахунок реінвестування бізнес-структурами у власне економічне зростання, і шляхом залучення зовнішніх щодо територіальної громади інвестицій. Слід зауважити, що інвестиційний потенціал територіальних громад в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи дозволяє реалізувати бюджетну децентралізацію. Це розкриває нові можливості з консолідації внутрішніх фінансових ресурсів громади у вигляді податкових надходжень у місцевий бюджет і прибутку,

отриманого від діяльності суб'єктів господарювання комунальної власності.

Наприклад, аналіз показників фінансової спроможності 366 об'єднаних територіальних громад під час реалізації реформи місцевого самоврядування засвідчує, що відбулися значні структурні зрушення в бюджетних і фінансово-економічних відносинах між такими громадами та Державним бюджетом України. Наразі досить важко визначити рівень реальної ефективності політики бюджетної децентралізації в контексті реалізації інвестиційного потенціалу територіальних громад, але певні висновки дозволяють говорити про подальшу перспективність цього напрямку державної політики. Щобільше, структурні зрушення в бюджетних відносинах позитивним чином впливають на стан підприємницької активності в регіонах. Саме ініціатива ведення бізнесу є важливим елементом економічного зростання, оскільки не держава засобами стимулювання, а громадянське суспільство заходами власного заохочення стає рушійною силою для подальших економічних перетворень. На рівні

територіальної громади такі перетворення є найбільш відчутними, що дає змогу продемонструвати пряму залежність між кількістю суб'єктів господарювання, у тому числі фізичних осіб-підприємців, і рівнем добробуту населення громади.

Повертаючись до питання бюджетних відносин та можливості інвестування у власний розвиток територіальними громадами з профіцитом місцевого бюджету, слід зазначити таке: «надходження до загального фонду місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад за 2016 рік склали 7,1 млрд грн, у тому числі за рахунок: податків та зборів – 3,3 млрд грн, з яких зарахування 60% податку на доходи фізичних осіб склали 1,7 млрд грн; міжбюджетних трансфертів у вигляді базової дотації, освітньої та медичної субвенції – 2,8 млрд грн; субвенції на формування інфраструктури громад – 1 млрд грн. Із розрахунку на 1 мешканця об'єднаної громади, в середньому, показник власних доходів зріс на 1645 грн (з 700 грн до 2345 грн)» [14]. Наведені результати не можна вважати верхньою межею досягнутого успіху, але той факт, що доходи місцевих бюджетів зросли в понад 5 разів протягом лише одного року, щоправда за рахунок структурного реформування питомої ваги перерозподілу бюджетних надходжень, дає змогу зробити певні висновки щодо ефективності запровадженої бюджетної децентралізації.

Хоча, як стверджують І. З. Сторонянська та Л. Я. Бенюк, для збільшення рівня забезпеченості фінансовими ресурсами процес об'єднання територіальних громад має проходити більш активно, що дасть змогу залучати більше коштів, передбачених в Державному бюджеті Україні не на субвенції та поворотні дотації, а на єдиномісцеві, стимулюючи виплати на випадок створення об'єднаної громади та розвитку її інфраструктурного потенціалу [17, с. 35-36]. Подібна точка зору стосовно необхідності стимулювання власних економічних функцій і фінансового забезпечення територіальних громадам без участі держави простежується і в працях В. С. Кравціва, П. В. Жука, І. З. Сторонянської [13]. Також у інших своїх дослідженнях І. З. Сторонянська зазначає, що одним з напрямів розвитку інвестиційного потенціалу об'єднаних територіальних громад є «забезпечення прогресу та ефективності функціонування комунальних підприємств, розміщених та створених на місцевому рівні, що дозволить збільшити надходження до бюджетів відповідних громад» [16, с. 39]. Отже, активізація органами місцевого самоврядування власної ініціативи зі створення суб'єктів господарювання комунальної форми власності є також одним з напрямів підвищення рівня фінансової спроможності громади та засобом активізації розвитку її інвестиційного потенціалу. Але останнє відбуватиметься лише за умови залучення такими підприємствами інвестиційних ресурсів, що в умовах тотальної збитковості комунального сектору є вкрай складним завданням.

У цьому контексті слушною є також точка зору Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук та інших стосовно того, що досить ефективним механізмом залучення інвестицій у розвиток територіальних громад є корпоратизація комунальних підприємств шляхом передачі корпоративних прав на унітарне комунальне підприємство (або частини таких прав) приватним інвесторам і його перетворення на корпоративне. Залежно від потреб, громада може зберегти права власності на комунальне підприємство, але водночас позбутися відповідальності за його зобов'язання, залучити до підприємства інвестиційні кошти, але зберегти за собою контрольні повноваження [3, с. 57]. За своєю сутністю корпоратизація є способом залучення прямих інвестицій в економіку громади, але без їх прямого надходження до місцевого бюджету. Відбувається нагромадження інвестиційного капіталу в умовах унітарного суб'єкта господарювання, ефективна діяльність якого в подальшому, за рахунок таких інвестицій, дасть змогу збільшити надходження в бюджет громади за рахунок лише податків. Прямі надходження в ролі нерозподіленого прибутку від економічного результату діяльності комунального підприємства не відбуватимуться, оскільки право власності на такий прибуток перейде до інвесторів або буде прийнято рішення щодо рефінансування діяльності комунального підприємства за рахунок такого прибутку на період дії інвестиційного договору.

Говорячи про можливості розвитку інвестиційного потенціалу, доцільно провести аналіз обсягів інвестування в розвиток територіальних громад. Однак аналіз методології вітчизняного статистичного обліку та звітності демонструє можливість оцінки та дослідження лише обсягів надходжень прямих іноземних інвестицій у розвиток інвестиційного потенціалу територій. Причому об'єктами статистичного спостереження є регіони, а не громади, що є суттєвим управлінським недоліком з точки зору ефективності державної політики бюджетної децентралізації. Натомість навіть аналіз обсягу іноземних інвестицій у регіони демонструє нерівномірність їх економічного розвитку та диспропорції у якості управління інвестиційним розвитком територій (рис. 1).

Хоча наведені дані репрезентують лише той факт, що найбільш сприятливим з точки зору інвестування є м. Київ, Дніпропетровська, Харківська та Донецька області, це може віддалено засвідчувати необхідність активізації інвестиційного потенціалу інших областей саме шляхом розвитку інструментарію управління інвестиційним потенціалом окремої територіальної громади. Мова йде про формування кваліфікованих кадрів місцевого самоврядування, які здатні виявити, сформулювати та реалізувати інвестиційний потенціал територіальної громади, виходячи з наявних ендогенних чинників, які можуть і мають перетворитися у фактори зростання.

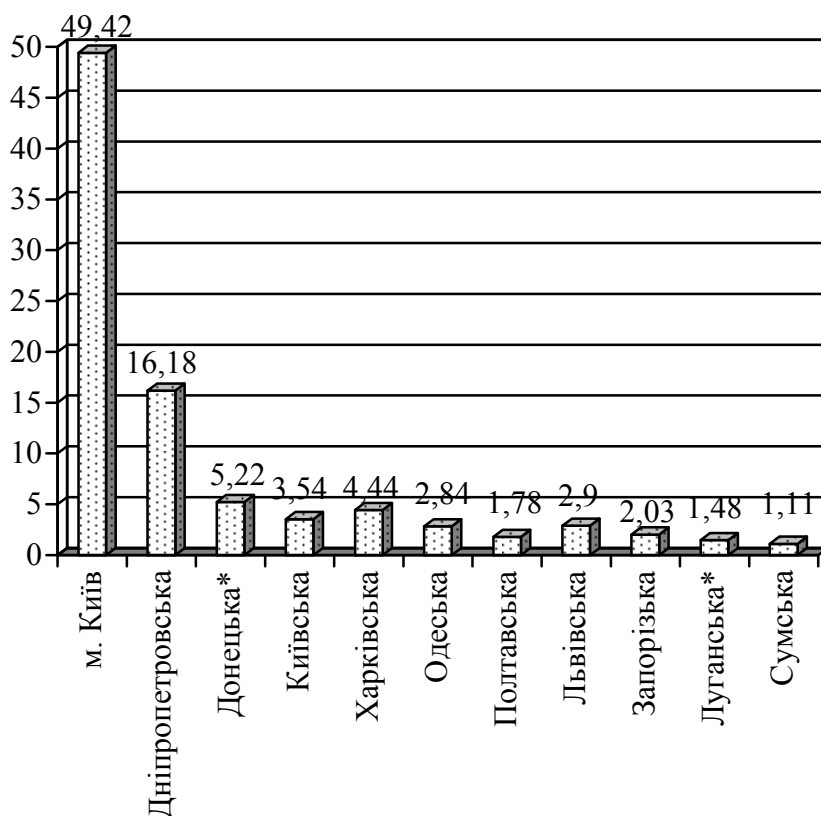

Рис. 1. Розподіл регіонів за часткою іноземних інвестицій за період проведення адміністративно-територіальної реформи, у % до загального обсягу

* Без урахування тимчасово окупованих територій.

Висновки. Підводячи підсумки проведеного дослідження на предмет розкриття сутності інвестиційно-інноваційного потенціалу територіальної громади та ендогенних чинників його формування, розвитку і використання, доцільно зробити такі висновки.

По-перше, інвестиційний потенціал територіальної громади – це об’єкт управління з боку органів місцевого самоврядування. Характер такого управління має базуватися на тому реальному соціально-економічному становищі, у якому на певний момент часу перебуває територіальна громада і може передбачати як більш ліберальні інструменти та механізми, так і імперативні методи. Інвестиційний потенціал має багато складових елементів, але більшість з них можуть і мають змінюватися під впливом управлінського інструментарію органів місцевого самоврядування. Важливо також відзначити той факт, що інвестиційний потенціал, його оцінка та перспективність реалізація мають бути вихідними критеріями під час прийняття рішення щодо об’єднання територіальної громади із сусідніми громадами, оскільки в умовах бюджетної децентралізації саме через здатність реалізувати інвестиційний потенціал території органи місцевої влади можуть забезпечити належний рівень задоволення потреб громади.

По-друге, розкриваючи ендогенні чинники та способи їх впливу на інвестиційний потенціал територіальної громади, пропонується групувати їх за певними характеристиками у п’ять груп: природно-географічні, публічно-політичні, економічні,

соціально-демографічні, технологічні. Останні чотири групи чинників є також керованими та мають змінюватися під впливом управлінського інструментарію органів місцевого самоврядування таким чином, щоб з чинників впливу перетворюватися у фактори розвитку інвестиційного потенціалу. Саме це, на наш погляд, є сутністю та основною метою управлінської діяльності в цьому аспекті територіального розвитку.

По-третє, стимуляція розвитку інвестиційного потенціалу територіальної громади має відбуватися шляхом упровадження ефективного перерозподілу бюджетних надходжень, самофінансування за рахунок розвитку комунальних підприємств з їх подальшою корпоративізацією, формування такого інвестиційного клімату в межах повноважень органів місцевого самоврядування, який забезпечить необхідний рівень стимулюючого впливу на інвесторів. Останнє демонструє подальшу необхідність перегляду концепції функціонального навантаження на органи місцевого самоврядування в бік розширення їх можливостей для створення таких умов нагромадження капіталу, які контролюватимуться саме на рівні громади, що мінімізує інвестиційні ризики.

По-четверте, потребує подальшого дослідження проблема статистичного спостереження, вимірювання, оцінювання та визначення рівня інвестиційних потоків на рівень територіальних громад. З точки зору реформи місцевого самоврядування саме це має стати рушійною силою для подальшого об’єднання територіальних громад у

спроможні суб'єкти територіального розвитку. Статистична оцінка інвестиційних потоків саме на рівень окремої громади дасть змогу суттєво збільшити можливості для аналізу якості управління органами місцевого самоврядування соціально-економічними процесами на рівні громади.

Список використаних джерел

1. Бережна І. Ю. Теоретико-економічні підходи до обґрунтування змісту інвестиційного потенціалу. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2010. №6. С. 253-258.
2. Білоусова О. С. Інвестиційний потенціал економіки України та країн ЄС. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2017. № 1-2. С. 60-68.
3. *Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг*: навч. посіб. / Г. А. Борщ, В. М. Вакулєнко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович. К., 2017. 107 с.
4. Бутко М., Зеленський С., Акименко О. Сучасна проблема оцінки інвестиційної привабливості регіону. *Економіка України*. 2005. № 11. С. 30-37.
5. Воскобийник С. І. Політика органів місцевого самоврядування щодо залучення інвестицій. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2012. Вип. 1. С. 399-405.
6. Гавриш В. П., Гулько Л. Г., Драганова Т. П. Методичні основи формування інвестиційного потенціалу підприємства. *WEB-ресурс науково-практичних конференцій*. III Международная научно-практическая конференция «Инвестиционные приоритеты эпохи глобализации: влияние на национальную экономику и отдельный бизнес» (7-8 октября 2010 года). URL: http://www.confcontact.com/20101008/5_gavrish.htm
7. Гургула Т. В. Фінансове забезпечення спроможності територіальних громад: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка*. 2017. Вип. 1(7). С. 132-138.
8. Демчишак Н. Інвестиційний та фінансовий потенціал в умовах відкритості економіки: специфіка формування та співвідношення. *Вісник Львівського університету: Серія економічна*. 2009. Вип. 41. С. 156-164.
9. Дресвянніков Д. О. Формування інвестиційного потенціалу підприємства. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип. 31(2). С. 20-27.
10. Жук П. В., Сірик З. О. Інвестиційний потенціал територіальних громад: суть поняття та питання управління. *Регіональна економіка*. 2017. №2(84). С. 16-22.
11. Жук П. В. Актуальні завдання та шляхи реформування адміністративно-територіального устрою в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 1 (111). С. 20-25.
12. Заїка С. О. Інвестиційний потенціал підприємства та варіанти його формування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. Вип. 13. Ч. 1. С. 84-86.
13. Кравців В. С., Сторонянська І. З., Жук П. В. Реформування територіальної основи місцевого самоврядування в контексті його фінансової спроможності. *Економіка України*. 2017. №1. С. 41-51.
14. Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ за 2017 рік у розрізі областей. *Укрінформ: веб-портал*. 2018, лютий. 48 с. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2430203-ocinka-finansovoi-spromoznosti-366-otg-za-2017-rik.html
15. Регіони України за 2017 рік: стат. зб. К.: Державна служба статистики України, 2018. Ч. 2. 682 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru2ch2018.pdf
16. Сторонянська І. З., Пелехатий А. О. Зростання фінансової спроможності сільських територіальних громад у контексті АТР: проблеми та напрямки вирішення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 6(104). Пріоритети та механізми соціально-економічного розвитку сільських територій. С. 28-40.
17. Сторонянська І. З., Бенювська Л. Я. Бюджети розвитку місцевих бюджетів: проблеми формування та використання в контексті поглиблення бюджетної децентралізації. *Фінанси України*. 2016. № 5. С. 34-47.
18. Шепелев О. М., Дорожкіна Н. І. *Формування інвестиційного потенціалу*. Х.: Апостроф, 2012. 101 с.
19. Щербатюк О. М. Дефініція «інвестиційний потенціал підприємства»: сутність та відмінності. *Ефективна економіка*. 2011. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=773>

References

1. Berezhna, I. Yu. (2010). Teoretyko-ekonomichni pidkhyody do obgruntuvannya zmistu investytsiynoho potentsialu [Theoretical and economic approaches to the substantiation of the content of investment potential]. *Derzhava ta rehion. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo – State and Region. Series: Economics and Business*, 6, 253-258. [in Ukrainian].
2. Bilousova, O. S. (2017). Investytsiynyy potentsial ekonomiky Ukrainy ta krayin YeS [Investment potential of the economy of Ukraine and the EU countries]. In *Naukovyy visnyk Natsional'noyi akademiyi statystyky, obliku ta audytu [Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Audit]*: Vol. 1-2 (pp. 60-68). [in Ukrainian].
3. Borshch, H. A., Vakulenko, V. M., Hrynychuk, N. M., Dekhtyarenko, Yu. F., Ihnatenko, O. S., Kuybida, V. S., Tkachuk, A. F., & Yuzefovych, V. V. (2017). *Resursne zabezpechennya ob'yednanoyi terytorial'noyi hromady ta yiyi marketynh [Resource provision of the united territorial community and its marketing]*: Manual. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Butko, M., Zelensky, S., & Akymenko, O. (2005). Suchasna problema otsinky investytsiynoyi pryvablyvosti rehionu [Modern problem of estimation of investment attractiveness of the region]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 11, 30-37. [in Ukrainian].

5. Voskobiynyk, S. I. (2012). Polityka orhaniv mistsevoho samovryaduvannya shchodo zaluchennya investytsiy [The policy of local self-government bodies concerning attraction of investments]. In *Naukovyy visnyk Akademiї munitsypal'noho upravlinnya. Seriya: Ekonomika [Scientific Herald of the Academy of Municipal Management. Series: Economics]*: Vol. 1 (pp. 399-405). [in Ukrainian].
6. Havrysh, V. P., Hulko, L. H., & Drahanova, T. P. (2010). Metodychni osnovy formuvannya investytsynoho potentsialu pidpryyemstva [Methodical bases of formation of investment potential of the enterprise]. *WEB-resource of scientific and practical conferences. III International Scientific and Practical Conference «Investitsionnyye priorityety epokhi globalizatsii: vliyaniye na natsional'nyu ekonomiku i otdel'nyy biznes»* [«Investment priorities of the era of globalization: the impact on the national economy and individual business»] (October 7-8, 2010). URL: http://www.confcontact.com/20101008/5_gavrish.htm [in Ukrainian].
7. Hurchula, T. V. (2017). Finansove zabezpechennya spromozhnosti terytorial'nykh hromad: problemy ta shlyakhy yikh vyrishennya [Financial support of the capacity of territorial communities: problems and ways of their solution]. In *Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika [Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series: Economy]*: Vol. 1 (7) (pp. 132-138). [in Ukrainian].
8. Demchyshak, N. (2009). Investytsiynyy ta finansovyy potentsial v umovakh vidkrytosti ekonomiky: spetsyfika formuvannya ta spivvidnoshennya [Investment and financial potential in the conditions of openness of the economy: specificity of formation and correlation]. In *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya ekonomichna [Bulletin of the Lviv University: Economic Series]*: Vol. 41 (pp. 156-164). [in Ukrainian].
9. Dresvyannikov, D. O. (2016). Formuvannya investytsynoho potentsialu pidpryyemstva [Formation of the investment potential of the enterprise]. In *Visnyk Pryazovs'koho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky [Bulletin of the Pryazov State Technical University. Series: Economic Sciences]*: Vol. 31 (2) (pp. 20-27). [in Ukrainian].
10. Zhuk, P. V., & Siryk, Z. O. (2017). Investytsiynyy potentsial terytorial'nykh hromad: sut' ponyattya ta pytannya upravlinnya [Investment potential of territorial communities: the essence of the concept and issues of management]. *Rehional'na ekonomika – Regional Economy*, 84(2), 16-22. [in Ukrainian].
11. Zhuk, P. V. (2015). Aktual'ni zavdannya ta shlyakhy reformuvannya administratyvno-terytorial'noho ustroyu v Ukraini [Topical problems and ways of reforming the administrative-territorial system in Ukraine]. In *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]*: Vol. 111(1) (pp. 20-25). [in Ukrainian].
12. Zayika, S. O. (2015). Investytsiynyy potentsial pidpryyemstva ta varianty yoho formuvannya [Investment potential of the enterprise and variants of its formation]. In *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economics]*: Vol. 13.1 (pp. 84-86). [in Ukrainian].
13. Kravtsiv, V. S., Storonyanska, I. Z., & Zhuk, P. V. (2017). Reformuvannya terytorial'noyi osnovy mistsevoho samovryaduvannya v konteksti yoho finansovoyi spromozhnosti [Reforming the territorial basis of local self-government in the context of its financial capacity]. *Ekonomika Ukrayiny – Economy of Ukraine*, 1, 41-51. [in Ukrainian].
14. Otsinka finansovoyi spromozhnosti 366 OTH za 2017 rik u rozrizi oblastey [Estimation of financial capacity 366 OTG for 2017 by regions] (2018, Feb). *Ukrinform*: web portal. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2430203-ocinka-finansovoi-spromozhnosti-366-otg-za-2017-rik.html [in Ukrainian].
15. State Statistics Service of Ukraine (2018). *Rehiony Ukrainy. 2017 rik [Regions of Ukraine 2017]* (Statistical publication). P. 2. Kyiv. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru2ch2018.pdf [in Ukrainian].
16. Storonyanska, I. Z., & Pelekhatty, A. O. (2013). Zrostannya finansovoyi spromozhnosti sil's'kykh terytorial'nykh hromad u konteksti ATR: problemy ta napryamky vyrishennya [The growth of financial capacity of rural territorial communities in the context of the ATR: problems and directions of resolution]. In *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]*: Vol. 104(6). *Priorytety ta mekhanizmy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku sil's'kykh terytoriy [Priorities and mechanisms for socio-economic development of rural areas]* (pp. 28-40). [in Ukrainian].
17. Storonyanska, I. Z., & Benovska, L. Ya. (2016). Byudzhetny rozvytku mistsevnykh byudzhetiv: problemy formuvannya ta vykorystannya v konteksti pohlyblennya byudzhetnoyi detsentralizatsiyi [Budgets of development of local budgets: problems of formation and use in the context of deepening budgetary decentralization]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 5, 34-47. [in Ukrainian].
18. Shepelyev O. M., & Dorozhkina N. I. (2012). *Formuvannya investytsynoho potentsialu [Formation of investment potential]*. Kharkiv: Apostrophe. [in Ukrainian].
19. Shcherbatyuk, O. M. (2011). Definitysiya «investytsiynyy potentsial pidpryyemstva»: sutnist' ta vidminnosti [Definition «investment potential of the enterprise»: essence and differences]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=773> [in Ukrainian].

Надійшло 22.09.2018 р.